

Ülevaade – Eesti piimatöötlemise sektori 2015. aasta kokkuvõte

Lühikokkuvõte

- Statistikaameti andmetel oli piimatoodete rahaline väärtus 2015. aastal 14,6% võrra väiksem kui aasta varem, mahult piimatoodete toodang aga kasvas 2,0% – enim või (+600 kg ehk 13,3%) ja juustu (+2000 tonni ehk 9,2%) toodang.
- Toorpiima kogutoodang oli 773,7 tuhat tonni ja vähenes ligi 4% ning sellest realiseeriti 93% (-1,4% varasemast vähem).
- Ekspordikäive langes aastaga 30,5% ning oli 133,5 mln eurot – 95,8% eksporditud piimatoodetest oli Eesti päritolu. Viimati oli ekspordikäive nii madalal tasemel enne 2010. aastat. Sektor loodab Aasia turgude ekspordi suuna avanemist ning maaelu arengukava 2014–2020 „suurprojekti“ meetme kasutamist uue ja tehnoloogiliselt kaasaegse piimatööstuse rajamiseks, et tagada senisest konkurentsivõimelisem kuluefektiivsus toorpiima väärindamisel.
- Piimatoodete väiksem rahaline väärtus kajastub sektori müügitulus, mis langes 335,8 mln euroni ehk oli 14,7% võrra väiksem kui aasta varem. Sektor on keerulise turuolukorra jätkudes pidanud jõuliselt kärpima kogukulusid, mis olid 2015. aastal 317,6 mln euro suurused ehk 15,3% väiksemad. Euroopas valitseva toorpiima ületootmise ja ekspordi vähenemise mõjul kohaliku piimatööstuse kogukasum langes ning aasta viimases kvartalis saadi üle 700 tuhande euro suurune kahjum.

Sissejuhatus

Ülevaate tegemisel on kasutatud Eesti Statistikaameti (SA) **lühiajastatistika andmeid** ning ülevaate statistilised andmed hõlmavad **12 kuulist (aasta pikkust)** ajaperioodi 2015. aastal. Ülevaates esitatud piimatoodete hinnainfo põhineb AS TNS Emori kogutavatel vaatlusandmetel. Piimatööstuse võrdluse korral toiduainetööstusega sisaldab toiduainetööstuse sektor lisaks toiduainete tootmisele ka joogitootmise andmeid.

Piimatöötlemise sektori statistilisi näitajaid tõlgendades tuleb arvestada, et valimisse kuulub erineva tegevusvaldkonna ettevõtjaid sh ettevõtjad, kes ei tegele ise toorpiima kokkuostu ja esmase

töötlemisega. Seega on antud ülevaates käsitletud sektori näitajad kõigi valimisse kuuluvate ettevõtjate keskmised ja ei pruugi kajastada kõigi sektori osapoolte olukorda võrdselt, vaid näitavad valimi statistilist üldistust. Üksikute ettevõtjate näitajad võivad ülevaates presenteeritud keskmisest teinekord oluliselt erineda.

Piimatööstusena üldistatuna käsitletakse antud ülevaates piimatöötlemise sektori ettevõtteid, kelle põhitegevusala kood EMTAK 2008¹ kohaselt on C105:

- värsket piima töötlemine, röösa koore tootmine; siia ei kuulu lehmatorpiima, lamba, kitse jne torpiima tootmine;
- juustu, sh vadakujuustu ja kohupiima tootmine (riivitud juust, sulatatud juust, sinihallitusjuust jm juustud);
- muude piimatoodete tootmine
 - piimapõhiste jookide tootmine;
 - kuiv või kontsentreeritud piima tootmine;
 - tahket piima või koore tootmine;
 - või ja muude piimarasvade ning piimarasvavõiete tootmine;
 - jogurti tootmine;
 - fermenteeritud või hapendatud piima ja koore tootmine;
 - kaseiini ja laktoosi tootmine;
- jäätise jm söödava jää tootmine (nt sorbett); siia ei kuulu toidujää tootmine.

Positsioon majanduses

Piimatöötlemise sektori moodustavad Eestis ligikaudu 25 töötlemisettevõtet ja talu, millest suurtööstuse (tööga hõivatud 100 või rohkem inimest) osakaal on 20%.

Heitlikus turuolukorras on jätkunud piimatoodete toodangu rahalise väärtuse vähenemine kiires tempos. Piimatööstus tootis 2015. aastal 289,8 mln euro väärtuses piimatootmeid, mida oli 14,6% vähem kui 2014. aastal samal ajal. Viimane selline suurem langus toimus 2009. aasta kriisi ajal. Maaeluministeriumi arvutustel moodustas piimatööstuse toodang 3,2% töötleva tööstuse ja 20,5% toiduainetööstuse toodangu väärtusest. Piimatööstuse osakaal langes nii töötleva tööstuse kui toiduainetööstusega võrreldes vastavalt 0,5 ja 2,3 protsendipunkti.

Piimatoodang vähenes aastase perioodiga 3,9%, lehmade arv on Venemaa sanktsioonide ja madala kokkuostuhinna mõjul samuti hoogsalt vähenenud. 2015. aastal oli piimatoodangu suurus 773,7 tuhat tonni, millest realiseeriti 719,8 tuhat tonni (93% kogutoodangu mahust).

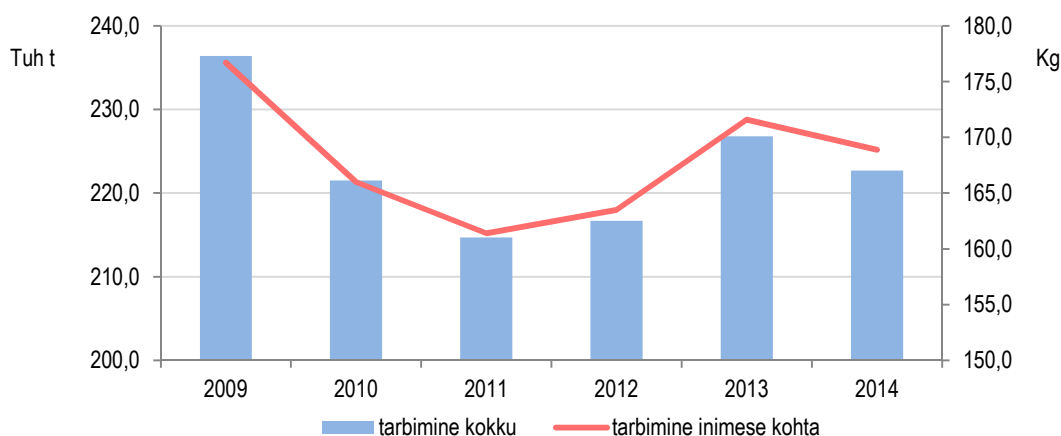
¹ Eesti Majanduse Tegevusalade Klassifikaator

Piima 2015. aasta keskmine kokkuostuhind langes Eestis võrreldes aasta varasema perioodiga 27,7%, mis kogu Euroopa Liidu (EL) kontekstis on protsentuaalselt üks suurimaid langusi. Kuigi kogu EL-is langes keskmine kokkuostuhind aastaga samuti 17,4%, siis Eesti keskmine oli EL-i omast jätkuvalt 23% madalam².

Oluliselt vähenes piima ja piimatoodete ekspordi käive, mille väärtus 2015. aastal langes tervelt 30,5% ja rahaline väärtus jäi 133,5 mln euro suuruseks. Sektori ekspordi ei soodusta EL-is valitsev suur ületootmine, mille tulemusena on kokkuostuhinnad tugevasti langenud ning liiguvad 2009. aasta kriisi algusperioodi kursil, samas pole veel jõutud nimetatud aasta madalseisuni mais, kui EL-i keskmine kokkuostuhind oli 243,9 eur/t. Samuti on ka maailma suurtes piimatootmisriikides kokkuostuhind liikunud langevas trendis, mis suurendab piimandusesektoris veelgi ebakindlust.

Üllatavalt pole kohalikult tasandil töötlemise- ja kokkuostumahud toodangule sarnaselt vähenenud, kuigi ekspordimahud on märgatavalt väiksemaks jäänud. Turusituatsioonis, kus Eestis toodetakse tunduvalt rohkem piima ja piimatooteid kui ise tarbitakse, on ekspordi osakaalu vähenemine ohtlik kogu sektori arengule, mis ei saa lootma jääda ainult sisetarbimisele. Selle valguses loodetakse lähiajal Aasia turu (Hiina jt riikide) kiirele avanemisele piimatoodete ekspordiks ning maaelu arengukava 2014–2020 „suurprojekti“ meetme kasutamist uue ja tehnoloogiliselt kaasaegse piimatööstuse rajamiseks, et tagada senisest konkurentsivõimelisem kuluefektiivsus toorpiima väärindamisel.

Eestis tarbiti piimatooteid kokku viimaste saadaolevate andmete kohaselt 2014. aastal (joonis 1) 222,7 tuhat tonni tootekaalus (-1,8%) ehk 168,9 kilogrammi inimese kohta tootekaalus (-1,6%).

Joonis 1. Piimatoodete tarbimine kokku ja tarbimine inimese kohta tootekaalus 2009–2014 12 kuud

Allikas: Statistikaamet, andmed 21.03.2016 seisuga

² Euroopa Komisjon „European Milk Market Observatory“ http://ec.europa.eu/agriculture/milk-market-observatory/pdf/eu-raw-milk-prices_en.pdf (1.04.2016)

Kohalik töötlev tööstus tootis 2015. aastal 12 kuuga 208,6 tuh tonni piimatooteid (tabel 1), mida oli võrreldes eelnenud aastaga 2,0% enam. Toodangu mahu osas tegi suurima kasvu või +13,3%, juust +9,2% ja joogipiim +5,4%. Hapendatud piimatoodete toodang kasvas 9,2%, kohupiima toodang 0,5%; koore toodang aga vähenes 10,9%.

Tabel 1. Piimatööstuse toodang tootegrupiti 2009–2015 12 kuud, tuhat tonni

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Piimatoodete toodang kokku	204,9	217,3	208,0	198,4	205,4	204,6	208,6
– joogipiim	88,7	93,9	89,3	85,6	87,6	90,7	95,6
– koor	27,9	32,6	27,5	26,9	31,7	26,7	23,8
– hapendatud piimatooted (sh jogurt, joogijogurt, maitsestatud jogurt, kuumtöödeldud piim jm tooted)	37,5	42,3	41,9	39,1	38,8	37,3	37,8
– juust lehmapiimast (värske või laagerdatud juust)	23,0	22,1	22,8	24,9	25,1	21,8	23,8
– kohupiim (hõlmab kohupiima, kodujuustu, toorjuustu, kohukest, <i>mozzarella</i> 't ja vadakujuustu)	14,1	16,3	17,8	17,7	18,7	18,7	18,8
– või ja muud piimarasvatooted (82% või ekvivalendina)	7,7	6,0	6,5	4,0	3,5	4,5	5,1
– lõssipulber *	5,1	4,1	2,2	0,2	0,0	4,9	3,7

Allikas: Statistikaamet, Maaeluministeeriumi arvutused, andmed 21.03.2016 seisuga

(* mittetäielikud andmed, osade aastate lõssipulbri toodangu täielike andmete avaldamist ei võimalda andmekaitse põhimõtte)

Väljavaated Euroopa piimaturul lähitulevikus 2016. aasta perspektiivis ei tööta Euroopa Komisjoni hinnangul tulla helged³. Pärast kvootide kadumist, 2015. aasta aprillist alates, toimub laialdane toorpiima ületootmine. 2015. aastal suurenesid EL-i piimatarned 2%, seda vaatamata keskmise kokkuostuhinna arvestatavale langusele (-17,4%). Tootmise kasvu soodustas pehme sügis, saadud silo hea kvaliteet ning lisaööda ja energiahindade madalam tase. Uus-Meremaa piimatoodang langes oodatust vähem (-1%), see-eest USA ja Austraalia piimatoodang jällegi kasvas märgatavalt (vastavalt 1,2% ja üle 2%), mille tulemusena kasvas nimetatud riikide ja EL-i koostoimel ühine piimatoodang ligi 5 mln tonni. Sellest lähtuvalt muudabki olukorra keeruliseks ajaolu, et piimatoodete impordinõudlus on püsinud varasemal tasemel ja laovarud on pärast 2014. aasta toodangu 10%-list kasvu maksimum piirini akumuleerunud. Piimatoodete tarbimine on liikunud küll kasvavas trendis, kuid pole ligilähedaselt võrdne toodangu kasvuga. Lähitulevikus ei prognoosita globaalsel tasandil impordi ning nõudluse ja kasvanud pakkumise vahelise suhte paranemist, kuna toodangu kasv ületab tugevalt nõudlust. Seetõttu on ka EL-i liikmesriikidel (teiste hulgas ka Eestil) eksporditurgudele

³ Euroopa Komisjon „Short-Term Outlook for EU arable crops, dairy and meat markets in 2016 and 2017“

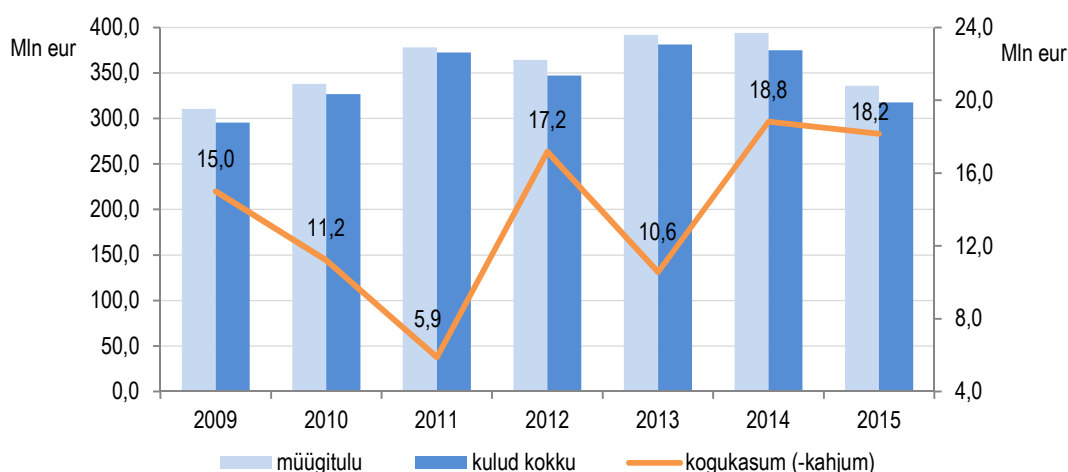
http://ec.europa.eu/agriculture/markets-and-prices/short-term-outlook/pdf/2016-3_en.pdf, lk 9-12 (1.04.2015)

piimatoodete realiseerimine raskendatud, seda on eriti keeruline väikestel riikidel tihedas konkurentsisis teha. Globaalse impordi kasvuks nähakse lähiaastatel 2%, mis katab ainult kolmandiku suuruse osa kasvanud toorpiima toodangust.

Majandusnäitajad

Piimanduses oli 2014. aasta ülisoodne, seda kuni Venemaa sanktsioonide kehtestamiseni nimetatud aasta augustist alates. Selle tõttu muutus suuresti varasem turuolukord, kus Venemaa näol kadus oluline kaubanduspartner, samuti kadusid 2015. aasta aprillis EL-is tootmist reguleerivad kvoodid, mille tulemusena kasvas toorpiima tootmine hüppeliselt ja kokkuostuhinnad pöördusid langusesse.

SA lühiajastatistika andmetel vähenes kohaliku piimatööstuse müügitulu 14,7%, olles 2015. aastal kokkuvõttes 335,8 mln euro suurune (joonis 2). Sektori kogukulud vähenesid 15,3%, seda peamiselt tooraine madala hinna ja sektori kärpmete tulemusena ning olid 317,6 mln euro suurused.

Joonis 2. Piimatööstuse müügitulu, kogukulud ja kogukasum 2009–2015 12 kuud

Allikas: Statistikaamet, andmed 21.03.2016 seisuga

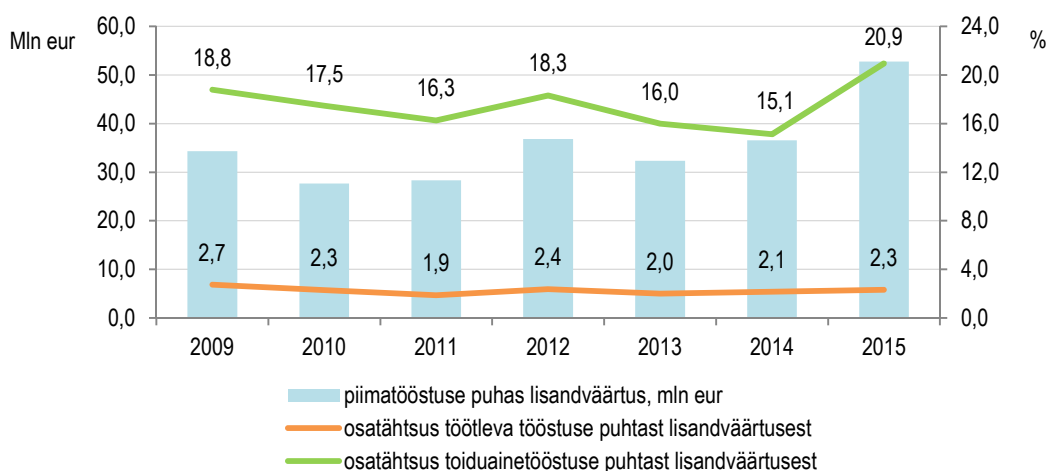
Piimatööstuse kogukasum⁴ langes 2015. aastal 3,2%, mis hoogustus eriti antud aasta viimases kvartalis, kus toodeti 724 tuhat eurot kahjumit.

2015. aastal kasvas oluliselt piimatööstuse puhas lisandväärtus⁵, mis oli 52,8 mln euro suurune (+44,3%). Kasvu mõjutas kogukasumi ühtlane tase aasta jooksul ning sektori suutlikkus muutunud turusituatsioonile kiiresti reageerida ja vastavalt edukaid ümberkorraldusi teha. Sektori tööjõukulud kasvasid aastaga 12,2% ja olid 34,6 mln euro suurused. Piimatööstuse puhas lisandväärtus

⁴ Kogukasum = müügitulu – kulud kokku

⁵ Puhas lisandväärtus = (müügitulu – kulud kokku) + tööjõukulud

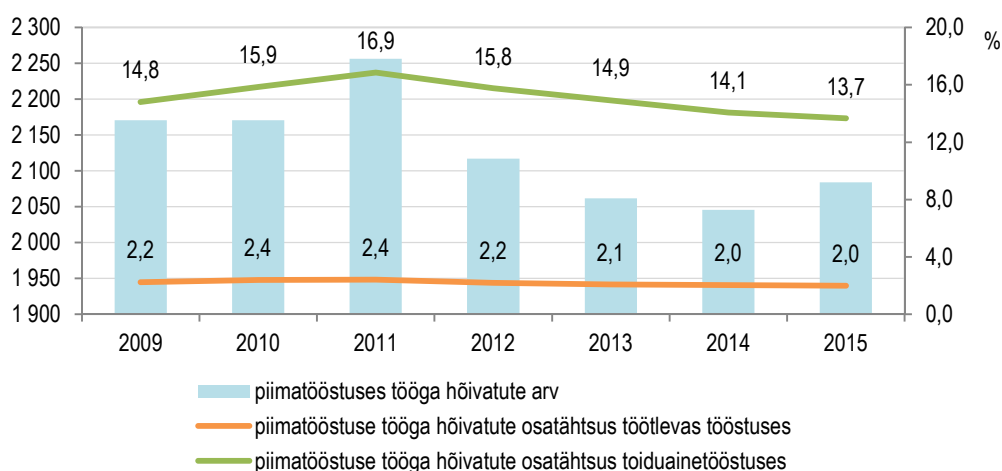
moodustas 2,3% töötleva tööstuse ja 20,9% toiduainetööstuse puhtast lisandväärtusest (joonis 3). Mõlema nimetatud sektori puhta lisandväärtusega võrreldes piimatööstuse osakaal varasema aastaga võrreldes suurenes, märgatavalt just võrdluses toiduainetööstusega, kus on toimunud järsk kogukasumi langus (eriti joogitööstuses).

Joonis 3. Piimatööstuse puhas lisandväärtus ja selle osatähtsus töötlevas- ja toiduainetööstuses 2009–2015 12 kuud

Allikas: Statistikaamet, Maaeluministeeriumi arvutused, andmed 21.03.2016 seisuga

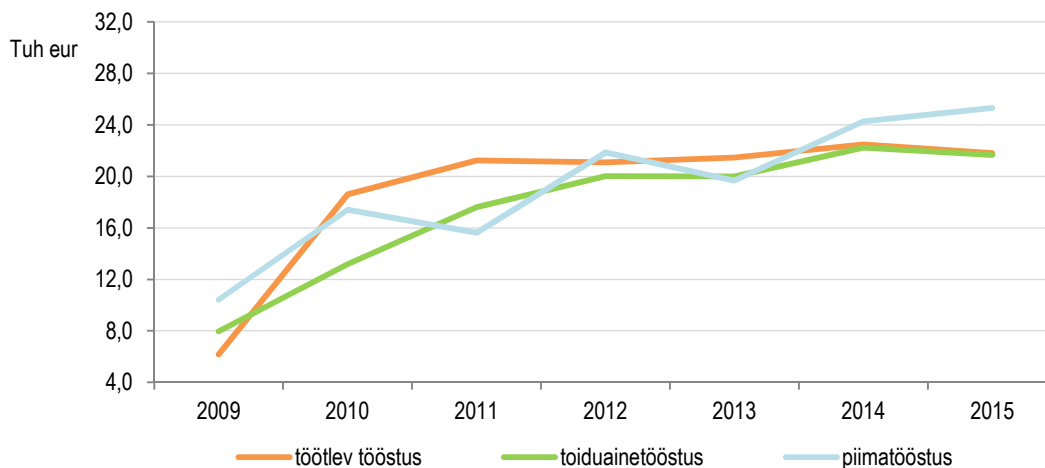
Piimatööstuses oli 2015. aastal 9 kuu kokkuvõttes tööga hõivatud 2084 inimest, mida oli 1,9% rohkem kui eelneval aastal (joonis 4). Piimatööstuse hõivatute osatähtsus töötleva ja toiduainetööstuse sektoriga võrreldes vähenes ja oli vastavalt 2,0% ja 13,7%.

Joonis 4. Piimatööstuses keskmiselt tööga hõivatud inimeste arv ja selle osatähtsus töötlevas- ja toiduainetööstuses 2009–2015 12 kuud.

Allikas: Statistikaamet, Maaeluministeeriumi arvutused, andmed 21.03.2016 seisuga

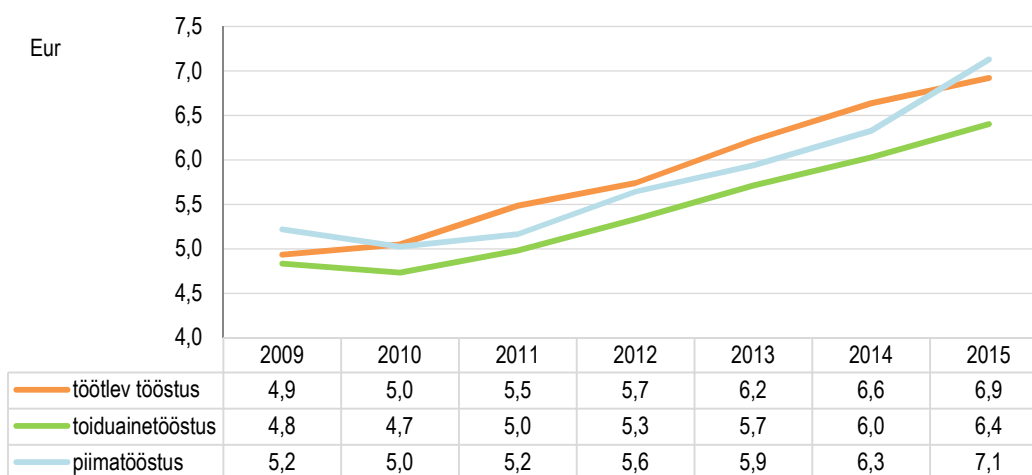
Piimatööstuse tööviljakus⁶ kasvas 4,1% ja oli töötaja kohta 25,3 tuh eurot (joonis 5). Tööviljakuse kasvu on mõjutanud sektori tööprotsesside ja ressursside optimeerimine.

Joonis 5. Tööviljakus puhta lisandväärtuse alusel 2009–2015 12 kuud

Allikas: Statistikaamet, Maaeluministeeriumi arvutused, andmed 21.03.2016 seisuga

Maaeluministeeriumi arvutuste kohaselt oli piimatööstuse keskmine brutotöötasu 2015. aastal 7,1 eurot tunnis ning kasvas 12,7% (joonis 6). Piimatööstuse töötasu püsis jätkuvalt kõrgem võrreldes töötleva- ja toiduainetööstusega, seda isegi piimatööstuses tööga hõivatute arvu suurenemisele vaatamata ning 0,7% võrra väiksemale töötundide arvule.

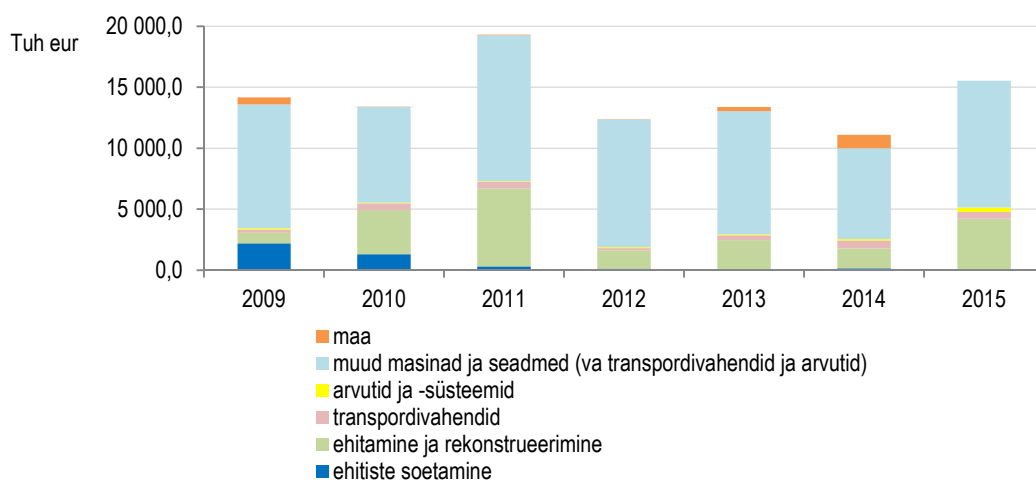
Joonis 6. Keskmine brutotöötasu tunnis 2009–2015 12 kuud

Allikas: Statistikaamet, Maaeluministeeriumi arvutused, andmed 21.03.2016 seisuga

⁶ Tööviljakus = puhas lisandväärtus / tööga hõivatud inimeste arv

Investeeringud

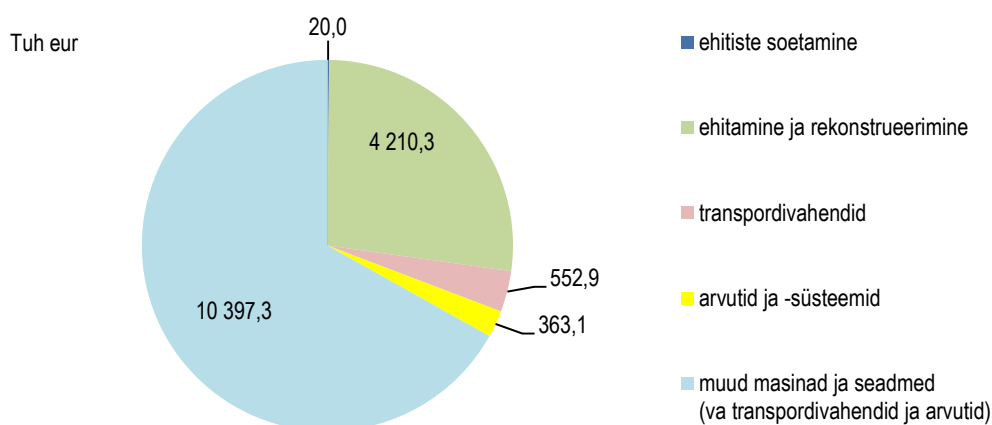
Piimatööstus investeeris materiaalsesse põhivarasse ehk tehnoloogia- ja tootearendusse 2015. aastal 15,5 mln eurot, mida oli 39,6% eelmisest aastast enam (joonis 7).

Joonis 7. Piimatööstuse investeeringud materiaalsesse põhivarasse 2009–2015 12 kuud.

Allikas: Statistikaamet, Maaeluministeriumi arvutused, andmed 21.03.2016 seisuga

Enim investeeriti masinatesse ja seadmetesse (va transpordivahendid ja arvutid), seda 10,4 mln euro väärtuses (joonis 8). Ehitamise ja rekonstrueerimise tarbeks kulutati 4,2 mln eurot, arvutitesse ja -süsteemidesse investeeriti 363 tuhat eurot, transpordivahenditesse 553 tuhat eurot ning ehitiste soetamisesse 20,0 tuhat eurot.

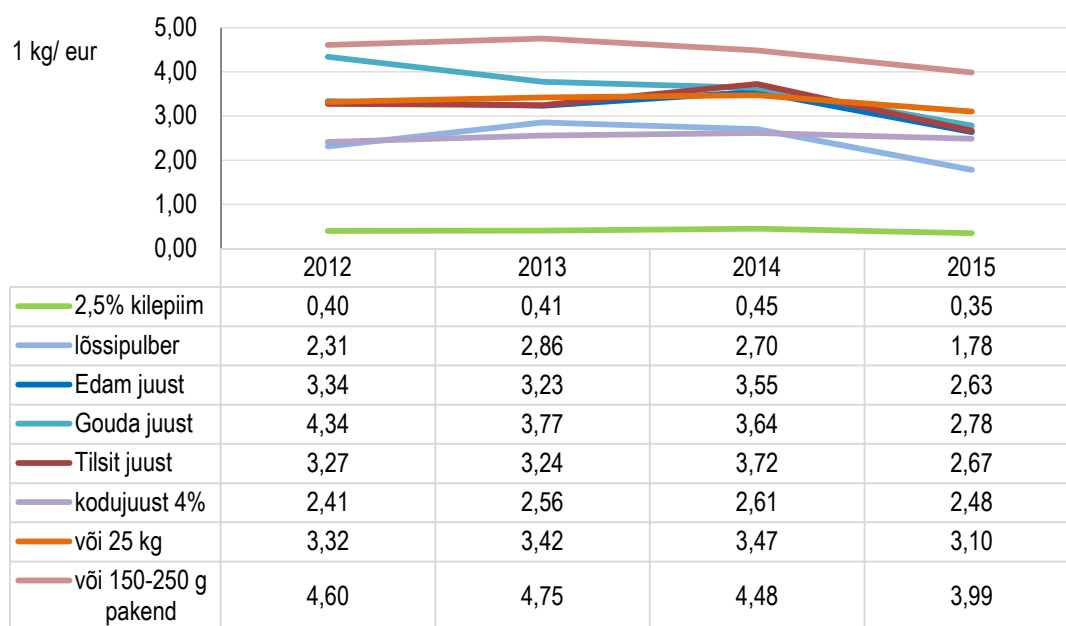
Joonis 8. Piimatööstuse investeeringud 2015. aastal 12 kuuga, tuhat eurot.

Allikas: Statistikaamet, andmed 21.03.2016 seisuga

Tööstusest väljamüügihind

Alates septembrist 2015 kogub TNS Emor ainult Euroopa Komisjonile esitamise kohustusega tootjahindu (sh piima ja -toodete tööstusest väljamüügihindu). Jaehindade kogumisega on plaanitud jätkata 2016. aasta II kvartalis, selleks ajaks on selgunud uus teenuse pakkuja (infokoguja). Sellest tulenevalt tekib jaehindade avaldamisesse paus.

Piimatoodete tööstusest väljamüügihinnad on alljärgnevalt esitatud 2015. aasta 9 kuu keskmisena, kuna hilisem hinnainfo puudub. Selle põhjal väljamüügihinnad langesid kõikides piimatoodete gruppides (joonis 9). 2,5% kilepiim maksis 0,35 eur/liiter (-22,2%), lõssipulber 1,78 eur/kg (-34,1%), Edam juust 2,63 eur/kg (-25,9%), Gouda juust 2,78 eur/kg (-23,6%), Tilsit juust 2,67 eur/kg (-28,2%), kodujuust 2,48 eur/kg (-5,0%), suurpakendis või 3,10 eur/kg (-10,7%) ja väikepakendis või 3,99 eur/kg (-10,9%).

Joonis 9. Töötaja tegelik piimatoodete keskmine 1 kg/l väljamüügihind 2012–2015 9 kuud*

Allikas: TNS Emor, Maaeluministeriumi arvutused, * viimased saadaolevad andmed, andmed 21.03.2016 seisuga

Piimasektori andmete võrdlev tabel

Tabel 2. Olulisemad näitajad 2014. ja 2015. aasta võrdluses

	2014	2015	Muutus (%)
Positsioon majanduses			
Toodang, tuh t	204,6	208,6	+2,0
Toodangu väärtuse osatähtsus töötlevas tööstuses, %	3,6	3,2	-0,4 pp
Toodangu väärtuse osatähtsus toiduainetööstuses, %	22,8	20,5	-2,3 pp
Majandusnäitajad			
Keskmine tööga hõivatute arv	2046	2084	+1,9
Müügitulu, mln €	393,7	335,8	-14,7
Kulud kokku, mln €	374,9	317,6	-15,3
Kogukasum (-kahjum), mln €	18,8	18,2	-3,2
Puhas lisandväärtus, mln €	36,6	52,8	+44,3
Tööviljakus puhta lisandväärtuse alusel, tuh €	24,3	25,3	+4,1
Keskmine bruto töötasu tunnis, €	6,3	7,1	+12,2
Investeeringud materiaalsesse põhivarasse kokku, mln €	11,1	15,5	+39,6
Keskmine tööstusest väljamüügihind			
2,5%line piim kiles, €/l	0,45*	0,35*	-22,2
Või väikepakendis, €/kg	4,48*	3,99*	-10,9
Toorpiima tootmine			
Piimatoodang, tuh t	805,2	773,7	-3,9
Realiseeritud piim naturaalkaalus, tuh t	730,0	719,8	-1,4
Keskmine piimatoodang lehma kohta, kg	8233	8337	+1,3
Toorpiima keskmine kokkuostuhind			
Euroopa Liidus, €/t	371,5	306,9	-17,4
Eestis, €/t	327,0	236,6	-27,6
Lätis, €/t	292,5	216,8	-25,9
Leedus, €/t	286,8	216,7	-24,4
Soomes, €/t	442,7	380,6	-14,0

Allikas: Statistikaamet, Maaeluministeriumi arvutused, *9 kuu andmed, andmed 21.03.2016 seisuga

	kasvas
	vähenes
	pp – protsendipunkt

Piimasektori andmete pikk aegrida

Tabel 3. Olulisemate näitajate aegrida 2001–2015

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Tööga hõivatute arv	2899	2809	2452	2669	2568	2531	2373	2335	2171	2170	2256	2117	2062	2046	2084
Müügitulu, mln €	263,8	225,6	226,9	314,2	307,9	327,0	369,5	391,9	310,6	338,1	378,2	364,2	391,7	393,7	335,8
Kulud kokku, mln €	..	223,2	217,6	314,0	306,8	316,4	347,9	376,6	295,6	326,9	372,3	347,1	381,1	374,9	317,6
Kogukasum (-kahjum), mln €	..	2,4	9,3	0,3	1,1	10,6	21,7	15,3	15,0	11,2	5,9	17,2	10,6	18,8	18,2
Tööjõukulud, tuh €	17,5	18,5	17,4	20,1	21,5	24,4	27,8	30,2	27,6	26,6	29,3	29,1	30,1	30,8	34,6
Investeeringud materiaalsesse põhivarasse, mln €	16,6	18,7	18,4	18,0	12,9	18,5	42,3	23,1	14,2	13,4	19,3	12,4	13,4	11,1	15,5
Toorpiima toodang, tuh t	..	..	..	..	..	..	692,4	694,2	671,0	676,0	693,0	721,2	771,6	805,2	773,7
Piimatoodete toodang, tuh t	..	..	160,8	169,7	181,0	191,1	188,2	187,0	198,9	217,3	205,8	198,2	205,4	204,6	208,6
Piimatoodete ekspordi väärtus, mln €	..	..	..	76,1	83,2	93,2	125,7	127,0	91,9	140,7	157,2	158,2	197,6	192,0	133,5

Allikas: Statistikaamet, Maaeluministeriumi arvutused, andmed 21.03.2016 seisuga